

UČITELSKÉ 1908 NOVINY číslo 7

29. července

Slovo na úvod

Sobec vám klidně podpálí dům, aby si mohl uvařit vajíčko.

Francis Bacon

Fauna severu

Narval

Vědecký název: *Monodon monoceros*
Rozšíření: Severní ledový oceán
Velikost: Délka až 5 m
Samec narvala je jediným kytovcem, kterého zdobí roh. Jedná se o vyvinutý levý špičák, který prorůstá horní čelistí a dosahuje až 3 m délky. Vědci se domnívali, že samcům slouží k získání potravy nebo k odstrašení predátorů. V současnosti se nejvíce přiklání k názoru, že ho samci používají při ritualizovaných soubojích. Výjimečně vyroste kel i samicím, avšak obvykle neměří ani 1 metr. Narvalí jídelníček tvoří ryby a hlavonožci. Spolu s Bělinami se řadí do čeledi narvalovitých. Žijí ze všech kytovců nejseverněji a často podplavávají souvisle zamrzlé moře.

Běluha

Vědecký název: *Delphinapterus leucas*
Rozšíření: Severní ledový oceán, severní Tichý oceán, severní Atlantský oceán
Velikost: Délka až 5 m
Tento malý kytovec má jako jediný druh krémově bílou kůži. Vlastní malé ploutve, zakulacenou hlavu a zobákovitou tlamu, vyplněnou 40 zuby. Vyhovují jí chladná moře dalekého

severu, kde se živí korýši a rybami. Běluhy tráví většinu času na hladině nebo v mělkých vodách. Jsou to společenští a velmi hluční tvorové. Po kořisti pátrají zčásti pomocí echolokace a zčásti zrakem. Hlasovými projevy se rovněž dorozumívají a udržují mezi sebou kontakty. Samice se zapojují do rozmnožování okolo sedmi let věku a rodí jedno mládě každé tři roky.

Plejtvak obrovský

Vědecký název: *Balaenoptera musculus*
Rozšíření: V oceánech celého světa, hlavně ve studených mořích
Velikost: Délka až 30 m
Je největším živočichem žijícím na naší planetě. Někteří váží přes 150 tun – dvakrát více než nejtěžší dinosauři. Plejtváci mají ohromnou tlamu s několika stovkami kostic, visícími z horní čelisti. Jakmile naberou vodu, začnou ji se zavřenou tlamou cedit. Kril a jiní drobní živočichové se zachytí na kosticích. Samice po dosažení deseti let věku každé dva nebo tři roky přivádějí na svět jedno mládě. Na počátku 20. století se stavy plejtváků pohybovaly kolem 200 000 kusů, po stoleté činnosti velrybářů se snížily na pouhých 12 000 jedinců.

Oko Ámose

Přijedete-li tak jako já do severního izraelského království, na první pohled vzkvétající zemi. Na druhý pohled ovšem [REDAKCE]. Už vůbec se

nedá říct, [REDAKCE] že [REDAKCE] Dokonce jsem potkal [REDAKCE] Panovník je velký [REDAKCE] Navíc [REDAKCE] Proto [REDAKCE] poručuji [REDAKCE]

Výskyt nového parazita

Nedávno AVČR (Akademie věd české republiky) se sídlem v Českých Budějovicích objevila nový druh holoparazita. Je to podobná rostlina jako **Jmelí bílé** (*Viscum album*) s rozdílem, že parazituje pouze na stromě **Buku lesním** (*Fagus sylvatica*). Tento nový parazit byl pojmenován našimi vědci jako **Rukavičník bukový** (*Glavisus fagusus*).

Jeho název vědci odvodili z jeho tvaru. Když doroste do plné velikosti má tvar i velikost jako rukavice, takže se v zimě dá používat jako ochrana před chladem. Je mnoha různých a pestrých barev. Vědci přišli s dvěma teoriemi. Více vědců zastává teorii, že po dlouhou dobu fylogeneze tento druh byl naprosto stejný se jmelím, ale v poměrně nedávné době, asi před 50-ti tisíci lety, se oddělil od jmelí a pokračoval ve vlastní vývojové větvi. Teorii nazvali „Přirozený vývoj rukavičníku“. Naopak druhá skupinka vědců, sice méně početná ale o to radikálnější, si stojí za svojí teorií „Domestikace jmelí“. V té se tvrdí, že tento vývoj nebyl přirozený, ale že lidé starověku pomocí dřevěných náhražek rukou donutili jmelí dorůst přesně do tvaru rukavic, pak jmelí odsekávali a tak se chránili před chladem. Z této

teorie vyplývá, že Rukavičník bukový je vlastně pouze domestikované jmelí a nikoliv samostatný druh. Proto navrhovali název **Jmelí rukavičité** (*Viscum glavisusis*), ale při hlasování o názvu byli přehlasováni početnější skupinou rukavičníkovců.

Bylo nalezeno pouze několik exemplářů na urostlém buku. Bohužel jeho pozorování vyžadovalo tak časté kontrolování, že vědci museli na strom přivázat lano a nové přírůstky kontrolovat náročným vyprusíkováním. Od poslední návštěvy tam lano zůstalo.

Omrzliny

Omrzliny je druh poranění organismu, které vzniká působením nízkých teplot na kůži a podkoží. Místa náchylná k tvorbě omrzlin jsou končetiny, především prsty, nos a uši, díky menšímu objemu a tedy náchylnosti k rychlejšímu prochladnutí. Během omrzlin organismus postupně ztrácí v končetinách cit, pak dochází k poškození tkáně a může to skončit až ztrátou poškozené končetiny.

Omrzliny se dělí na jednotlivé stupně v závislosti na síle poškození. Od lehkých omrzlin, které nejsou příliš nebezpečné a projevují se jen znečitlivěním prstů až po těžké omrzliny, kdy hrozí zčernání a odumření tkáně.

Příčiny tvorby omrzlin

Omrzliny se tvoří jako reakce organismu na vystavení nevhodných životních podmínek, kdy dochází ke ztrátě tepla a prochladnutí organismu. Základním předpokladem pro jejich vznik je tedy nižší teplota okolí, než je teplota organismu. U člověka je to teplota pod 15° C (59° F), ale většinou musí být mnohem nižší a to pod 4°C. Urychlujícím faktorem je působení větru, který rychle odstraňuje okolo těla teplý vzduch a rychleji ochlazuje organismus, čímž zrychluje jejich vznik. Podobně funguje i vlhkost, která opět snižuje snadno teplotu organismu. V některých případech je za vznikem omrzlin špatné prokrvení tkáně, které může být vrozeného původu a nebo může být uměle sníženo jako například některými léky (beta blokátory), či nemocemi jako cukrovka, ale také například kouřením.

Příznaky

První příznaky vzniku omrzlin jsou snižování citlivosti kůže a změna její barvy ze zdravě růžové na bílou. Další příznaky se vyvíjejí postupně, rozlišení na stupně není z počátku možné. Tkáň se začíná nenávratně poškozovat až nakonec odumře. Pokud by bylo působení mrazu vystaveno celé tělo, dojde k jeho třasu a nakonec upadne organismus do šoku a umírá.

První pomoc

Lehké omrzliny se dají poměrně snadno léčit a organismus je schopen je zcela uzdravit. První pomoc by se měla provádět koordinovaně a za dodržování základních zásad. Postižená část by měla být dána to prostředí, kde teplota bude lehce nad 15°C, ale nikoliv do vysoké teploty. Lehké omrzliny se léčí postupnou aklimatizací, pozvolným ohříváním či případně vložením končetiny do vlažné vody. V případě, že není možné umístit končetinu do teplého místa, lze končetinu zahřívát kontaktem s teplejší částí těla jako je například klín, či podpaždí. Je nutno se vyvarovat opakovanému omrznutí rozehřátých končetin, jelikož by došlo k jejich většímu poškození. Je třeba zvážit riziko a případně ponechat omrzliny bez ohřívání.

Rozhodně se nedoporučuje postižená místa třít či masírovat, či vkládat končetiny ke zdroji silného, sálavého tepla jako je oheň, kamna, ohřívací polštářky, fén. Na necitlivé kůži totiž vznikají snadno hluboké popáleniny. Nedoporučuje se propichování puchýřů.

Antarktida

Antarktida (název pochází z řečtiny a znamená "naproti Arktidě" tedy v přeneseném významu "naproti severu") je pátý největší kontinent po Asii, Africe, Severní Americe a Jižní Americe. Zároveň je tak pojmenována jižní polární oblast rozprostírající se kolem jižního pólu Země.

Krajina i podnebí jsou v Antarktidě natolik drsné, že se tu žádní lidé nikdy neusadili natrvalo. Jedinými obyvateli tohoto kontinentu jsou vědci, kteří tu pracují na výzkumných projektech.

Historie

Jižní polární kruh (66.5° jižní šířky) jako první pravděpodobně překročili novozélandští Maorové. Anglický mořeplavec James Cook roku 1773 zavítal na ledovou návrš, obklopující kontinent. Po něm následovaly britské, ruské a francouzské expedice a také lovci tuleňů z mnoha států.

Na počátku 20. století bylo vnitrozemí Antarktidy jedním z posledních dosud neprozkoumaných míst na světě. Robert Falcon Scott sem vedl výpravu v letech 1900 až 1904 a roku 1909 se Ernest Shackleton dostal do vzdálenosti 150 km od jižního pólu. V roce 1911 nakonec dosáhl pólu Nor Roald Amundsen. O měsíc později sem dorazila další expedice, vedená Robertem Falconem Scottem, všichni její členové však na zpáteční cestě zahynuli. Pozdější výpravy už používaly ledoborce, letadla a pásová vozidla.

Antarktida nepatří žádnému státu. Má však bohaté zásoby nerostů a ryb, takže si na ni různé země dělaly nárok. Dvanáct států podepsalo v roce

1959 smlouvu na podporu vědeckého výzkumu a míru na Antarktidě. Tuto smlouvu dosud podepsalo osmatřicet zemí. Jako součást úsilí, jež si klade za cíl uchovat tuto divočinu neporušenou činností člověka, zde byla roku 1991 na dobu 50 let zakázána těžba.

Geografie

Antarktida je se svou rozlohou 14 miliónů km² pátým největším kontinentem a je ze všech nejchladnější. Dosud nejnižší zaznamenaná teplota na světě, -89,2°C, byla naměřena v roce 1983 na ruské vědecké základně Vostok.

Jediná území bez ledu, která lze v Antarktidě spatřit, tvoří několik horských vrcholů a jiné pusté, skalnaté oblasti. Ledový příkop podél pobřeží během jižního léta taje a odlamují se z něj velké kusy, ledové kry. Tyto kry mohou být až 60 metrů vysoké a mnoho kilometrů dlouhé. Pro lodě, které je míjejí, představují nesmírně nebezpečí.

Napříč tímto ledovým kontinentem se táhne Transantarktické pohoří a dělí jej na západní a východní část. Na východě se rozkládá vysoká náhorní plošina, již pokrývá led, zatímco západní část tvoří shluk hornatých ostrovů, spojených ledem. Je tu několik sopek včetně nejaktivnější sopky celého kontinentu Mount Erebus. V západní Antarktidě se nachází i nejvyšší bod světadílu, Vinson Massif, který měří 4897 metrů.

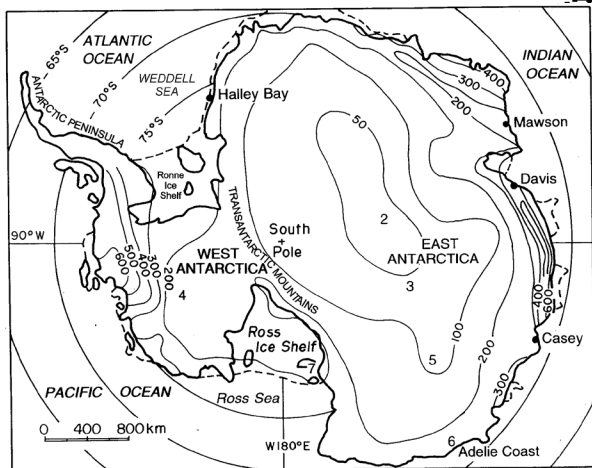
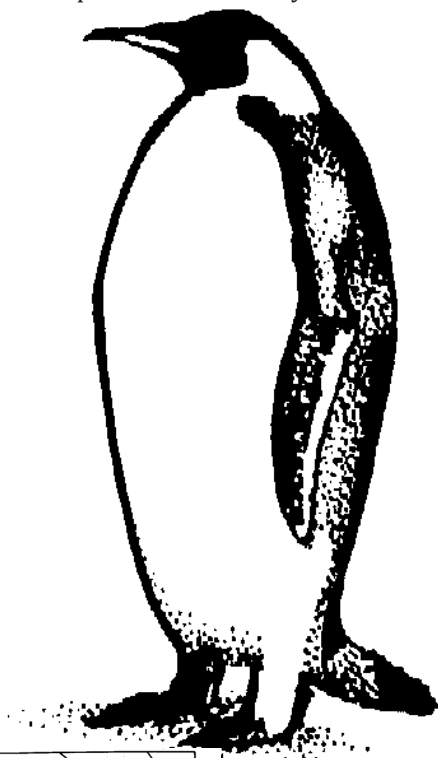
Flora a fauna

Na nejstudenějším kontinentu byly

objeveny pouze tři druhy kvetoucích rostlin a více než 50 druhů mechů a lišejníků. Zaznamenány byly také některé řasy, houby a bakterie. Roku 1994 podali vědci zprávu o prudkém nárůstu počtu pobřežních rostlin, což zřejmě podporuje teorie o globálním oteplování Země.

V okolních mořích žije spousta drobných korýšů, živočichů s tvrdou ulitou zvaných krill, mnoho obratlovců (kytovci, tuleni, rypouši, některé ryby a další) i bezobratlých živočichů (plankton, hlavonožci, ostnokožci a další). Najdeme tu

hojnost mořských ptáků, jako jsou např. chaluhy a albatrosi. Faunu také zastupuje osm druhů tučňáků, rackovitý pták chaluha velká a 5 druhů ptáků z buňňakovitých.

precipitation: mm water equivalent/year

Schwerdtfeger 1979 p63
after Budd et al. 1971

Reportáž - U hrnčáře

Na cestě po různých řemeslnících zastavila se naše reportérka též v hrnčířské dílně. Sestoupila do hrnčířova domu, právě když pracoval na hrnčířském kruhu. Ale nádoba, kterou vlastní rukou z hlíny zhotovil se nepovedla. Všechno to bylo nějak šišaté. Proto hrnčíř nádobu

stiskl a byla z toho zase jen koule hlíny. A hrnčíř začal znovu. Šlapal, kruh se točil, řemeslník zabořil prsty do hlíny a tentokrát se mu to povedlo. Pod rukama mu vyrostla krásná štíhlá váza. Je vidět, že si ve své dílně ví rady.

Stalo se dávno

V časech dostatku a všeobecné prosperity, jaké nastaly v Izraeli za krále Jeroboáma II., přibývá vždy lidí, kteří nevědí, co s penězi. Vše nezbytné ba i takřka vše zbytné již mají, ale na jejich měšcích je to sotva znát. Proto si tato smetánka láme hlavu, jak dále ještě se svým bohatstvím naložit. A tu jim ochotně vycházejí vstřícní lidé ne dosud tak zámožní, nicméně po majetku neméně dychtiví, lidé podnikaví, vynalézaví a draví. A nabízejí zazobancům exkluzivní zboží nebo služby za ceny často zjevně přemrštěné, které ovšem přitažlivost jen zvyšují, poněvadž jak známo bohatí

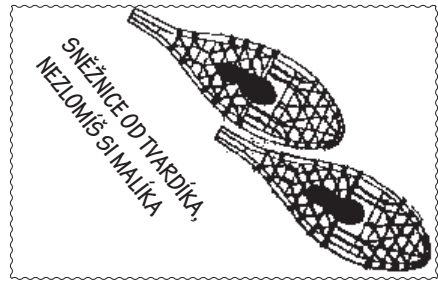
lidé rádi stavějí své bohatství na odívání jim nic jim neudělá větší radost, než když trumfnou ostatní dražším oděvem, domem, vozem nebo šperkem.

V těch tučných, ale duchaprázdných létech za proroka Ámose dále se v z Izraeli právě tyto věci. A tak nebylo nic neobvyklého potkat na ulici v nějaké lepší čtvrti v Jeruzalémě nebo v Samaří pestře oděného muže, zvučným hlasem vychvalujícího dejme tomu soukromé luxusní lázně – dnes bychom řekli kosmetický salon, solárium nebo relaxační centrum. „Vážená a velectění, navštivte Lázně Myrhová zahrada. Vše dle vašeho přání, dokonalé soukromí,

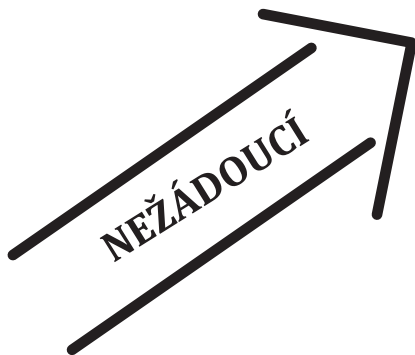
ceny jen pro nejlépe situované, ale za ně odpovídající luxus: lože ze slonoviny, potažená nejjemnějším perským rouchem, vonné a šťavnaté pečínky, medailonky i filé z jehněčího i telecího masíčka, hudba nevtíravá a lahodná, která upokojí i rozjaří, nepřeborné množství vín z celého středomoří, která podáváme v nevybranějších servisech, v pohárech nebo miskách, a na závěr každého pobytu u nás masáž s použitím nejlepších, nejaromatictějších egyptských olejů, po kterých je vaše pleť vláčná a svěží a vaše mysl jasná a vyrovnaná! Nás doporučuje

izraelská kněžská komora a Nejvyšší rada svatyně v Bét-el! Vše zaručeně košer! Tak jen přijďte k nám v Lázních Myrhová zahrada budete vítáni a obsluženi jako králové.“

Důležité oznámení

Amos z Tekoje má okamžitě a neprodleně opustit severní Izraelské království! Jeho řeči už nejsou k unesení, nepotřebujeme žádné cizince, co by nám chtěli radit. Ať si prorokuje ve své zemi. Kdo by uviděl Amose z Tekoje na území severního Izraele a neohlásil jeho přítomnost, bude přísně potrestán!!

Luštěte s UČITELSKÝMI NOVINAMI

#174

	1	2		3	3	2		2	3	3		2	2	
	1	5		1	1	3	7	3	1	1		5	1	
1	2	2	10	3	3	2	7	2	3	3	10	2	1	1

		1												
2	1	1												
2	5	2												
		10												
3	1	3												
3	1	3												
2	3	2												
	7	7												
2	3	2												
3	1	3												
3	1	3												
		10												
2	5	2												
1	1	2												
		1												

	1		3			8		
7			2					6
		3		1	9			5
		6		5	7			9
9			8	2		1		
5			4	3		9		
8					6			4
		4			2		7	

pokuste se nakreslit tento obrazec třemi tahy.

